

ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ СТУДЕНТАМ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ НА ОСНОВІ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ

Анотація. Стаття розглядає особливості навчання англійської мови професійного спрямування на основі реалізації компетентнісного підходу в організації професійного навчання студентів немовних спеціальностей та пояснюється необхідність застосування інтерактивних технологій для формування іншомовної професійної комунікативної компетентності.

Ключові слова: компетентнісний підхід, іншомовна професійно-комунікативна компетентність, інтерактивні технології.

Історія теорії і практики навчання іноземних мов на немовних спеціальностях (факультети, де іноземна мова не є профілюючим в системі професійної підготовки) відображає історію зміни підходів до навчання в пошуках найбільш ефективної науково-методичної концепції. Однак зміна підходів до навчання іноземним мовам у вищій школі необхідно розглядати в широкому контексті того, що відбувається в суспільстві в цілому і в сфері освіти зокрема, так як необхідність реформ обумовлена потребою адаптації системи освіти до соціально-економічним потребам суспільства.

Соціальні, економічні та політичні перетворення в нашій країні актуалізували завдання подальшої модернізації системи вищої професійної освіти в цілому і іншомовного зокрема.

Ефективність професійного і мовної освіти майбутнього фахівця багато в чому визначаються прийнятої в суспільстві на певному етапі його розвитку освітньої концепції і побудованої на її основі моделлю підготовки фахівця. Сьогодні в якості такої провідної концепції розглядається компетентнісний

підхід, який впроваджується в освітній процес вищої школи. Компетентнісний підхід передбачає створення нової освітньої моделі фахівця, що володіє сформованою професійною компетентністю. Для досягнення цієї мети чітко виділені три пріоритетних напрямки освіти в сучасному постіндустріальному інформаційному суспільстві: інформатизація освіти, навчання іноземним мовам, оволодіння соціально-економічними знаннями (концепція модернізації)[1, с.14].

Оскільки панівний підхід в освіті, по суті, визначає логіку реалізації тієї чи іншої моделі навчання і в певній предметній області, в тому числі і такий, як іноземна мова, отже, актуальним стає питання модернізації іношомовної освіти на немовних спеціальностях з позицій компетентнісного підходу.

Таким чином, виникла необхідність розробки іншої, відмінної від існуючої, системи мовної освіти у вищій професійній школі, так як рівень володіння іноземною мовою випускниками немовних вузів не відповідає вимогам сучасної освітньої концепції, сучасного суспільства, і ринку праці і практичний досвід викладання іноземних мов в зазначених вузах.

Крім того, теорія і практика викладання іноземних мов на немовних спеціальностях з початку 90-х років переживають складний період. З одного боку, престиж дисципліни «іноземна мова» постійно зростає, а з іншого професійно-орієнтованого навчання іноземних мов у вузах заважає ряд серйозних проблем, з якими постійно стикаються кафедри іноземних мов. До них відносяться:

- недостатня кількість годин, що відводиться на практичні заняття та їх нераціональне розподіл;
- різний рівень підготовки абітурієнтів з іноземної мови: а) недостатня підготовка у більшості першокурсників або її повна відсутність (10 %); б) наявність групи студентів зі спеціальною підготовкою — випускників спеціалізованих шкіл і класів з поглибленим вивченням іноземної мови; відсутність спеціальних навчальних посібників для

останньої групи студентів і недостатня кількість сучасних посібників для всіх груп;

- нерозробленість проблем навчання іноземної мови студентів немовних ВНЗ у тісному зв'язку з одержуваною професією внаслідок відсутності міжпредметної координації між кафедрами іноземної мови і профільюючими кафедрами ВНЗ;
- нездатність студентів використовувати засвоєні знання, навички і вміння, а також способи діяльності для вирішення практичних завдань.

Остання проблема викликає серйозну стурбованість, оскільки в сучасних умовах формування знань не є головною метою навчання (знання заради знань). Знання, навички та вміння як одиниці освітнього результату необхідні, але недостатні для того, щоб бути успішним фахівцем в сучасному інформаційному суспільстві. Для спеціаліста важлива не стільки енциклопедична освіченість, скільки здатність застосовувати узагальнені знання, навички та вміння в іноземною мовою для вирішення конкретних ситуацій і проблем, що виникають в реальній діяльності професійного спілкування.

Розширення торгово-економічних зв'язків з зарубіжними країнами, велика кількість спеціальної літератури на іноземних мовах, можливість отримання професійно-значущої інформації в мережі Інтернет, міжнародний обмін студентами і фахівцями, отримання або продовження освіти в зарубіжних вузах і т. д. вимагає від сучасного фахівця компетентного володіння іноземною мовою для цілей іншомовного професійного спілкування.

Отже, виходячи з аналізу літератури та практичної діяльності викладання іноземної мови в немовному вузі, можна стверджувати, що в останнє десятиліття все більш чітко позначилися суттєві протиріччя між: соціальним замовленням суспільства на компетентного фахівця, що володіє хоча б однією іноземною мовою для його практичного використання в своїй професійній діяльності, і існуючими підходами до навчання іноземної мови в немовних вузах; збільшеною потребою особистості в підвищенні рівня

володіння іноземною мовою, з одного боку, і яка не виправдала себе практикою навчання іноземної мови в немовних вузах, з іншого.

Способом досягнення нової якості іншомовної освіти я вважаю компетентнісний підхід, який відповідає вимогам модернізації професійної освіти, соціального замовлення суспільства і новітнім досягненням в області методики викладання іноземних мов.

Іншомовна комунікативна компетентність - це готовність студентів користуватися набутими знаннями, навичками, вміннями в іноземній мові для вирішення життєвих практичних і теоретичних завдань. У той же час будь-які вміння купуються в процесі діяльності, отже, формування компетентності можливо лише в ході різноманітної пізнавальної, комунікативної, практичної, творчої діяльності студентів. Саме тому компетентнісний підхід спрямований на отримання студентами досвіду такої діяльності, на надання самого процесу навчання діяльнісного характеру. Головне - вміти здобувати знання не пасивно, а активно (у реальному часі), тобто, докладуючи до того зусилля, і вміти користуватися цими знаннями у повсякденному житті як в межах, так і за межами навчання у ВНЗ.

Таким чином, професійно-орієнтована підготовка фахівців з іноземної мови з позицій компетентнісного підходу повинна забезпечувати не тільки певний рівень знань, навичок і умінь студентів в іноземній мові, але і формувати їх готовність до виконання іншомовної діяльності в процесі вирішення практичних і теоретичних завдань, а також для подальшого саморозвитку та самоосвіти, тобто іншомовну професійно-комунікативну компетентність.

Аналіз науково-методичної літератури показує, що серед безлічі досліджень, присвячених проблемам підвищення ефективності процесу навчання іноземних мов на немовних спеціальностях, що мають загальнометодичне значення, і, закінчуючи сучасними дослідженнями, в яких рішення проблеми бачиться: в оптимізації змісту навчання і навчання іншомовної усного мовлення на основі компетентнісного підходу, в навчанні

професійно-орієнтованого спілкування; в формуванні у студентів різних компетентностей: професійної, загальнокультурної, міжкультурної, країнознавчої, соціокультурної, а також іншомовної комунікативної компетентності, розглядають дану проблему з точки зору зміни самого підходу до навчання іноземним мовам на спеціальностях нефілологічного профілю та переосмислення його з позицій сучасної освітньої парадигми.

З іншого боку, в педагогічній літературі останніх років з'явилися великі науково-теоретичні і науково-методичні роботи, в яких розглядається реалізація компетентнісного підходу в педагогічній освіті. Це пояснюється тим, що компетентнісний підхід, хоча і розглядається як інноваційний, однак він розробляється відповідно до культурно-освітньої традиції, що виражається в: а) діяльнісному та компетентнісному характеру вищої освіти; б) галузевій і практичній спрямованості професійної освіти.

Розглядаючи підхід до навчання іноземної мови як базової методичної категорії, з позиції якої розглядаються всі інші явища і процеси, пов'язані з навчанням мови, вважаємо проблему ревізії існуючих підходів до навчання іноземних мов на немовних спеціальностях з позицій компетентнісного підходу актуальною методичною проблемою.

Таким чином, актуальність даного дослідження визначається: по-перше, необхідністю зміни існуючого підходу до навчання іноземних мов на немовних спеціальностях з позицій сучасної освітньої парадигми та урахуванням сучасних теоретичних досягнень методики навчання іноземним мовам та суміжних з нею наук; по-друге, недостатньою розробленістю теоретичних і практичних засад компетентнісного підходу до навчання іноземним мовам у вказаних вузах; по-третє, важливістю та необхідністю пошуку нових прийомів, засобів та форм навчання іноземної мови студентів немовних факультетів вузів.

Реалізація компетентнісного підходу до навчання іноземної мови на немовних спеціальностях, підвищити ефективність процесу навчання, якщо:

- в якості мети і результату навчання буде висуватися формування іншомовної професійно-комунікативної компетентності в єдності всіх її складових компонентів (компетенцій);
- процес навчання буде будуватися на новому модернізованому змісті, оновлення якого в зазначених вузах реалізується за допомогою введення нових сучасних тем наприклад для економістів («Management», «Marketing», «Merchandising») і нових понять (management, marketing, merchandising, franchising, catering, fast- food chains etc.), що відображають специфіку сучасних економічних дисциплін;
- буде визначено характер міждисциплінарних зв'язків предмета «Іноземна мова» і здійснено перехід від предметного принципу побудови змісту до принципу міжпредметних інтеграції та координації, реалізується на мотиваційному, змістовному, процесуальному і рефлексивно рівнях; зміст навчання, відібране на підставі принципів: результативно-цільової спрямованості, професійної спрямованості, межпредметної інтеграції та координації, комунікативності та автентичності, буде організовано на модульно-тематичній основі;
- будуть використані прийоми «культурної адаптації» автентичних текстів за фахом як в формі додаткових друкованих атрибутів (коментарі, підзаголовки, шрифт, курсив, ілюстрації), Так і в формі дидактичних прийомів, спрямованих: а) на встановлення логіки розгортання професійної теми; б) на зняття труднощів лексично-термінологічного і тематичного характеру; в) на актуалізацію професійних знань, отриманих при вивченні спеціальних дисциплін;
- буде розроблено систему комунікативно і професійно-значущих прийомів і вправ, що забезпечує певну послідовність формування іншомовної професійно-комунікативної компетентності студентів в процесі освоєння відібраного модернізованого змісту навчання і здійснення спільної проектної роботи[3, с. 95].

Отже, навчання іноземної мови на немовних спеціальностях на основі компетентнісного підходу підвищить ефективність процесу навчання, якщо відбудеться переорієнтації мети навчання на такий результат, як формування іншомовної професійно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців, яка представляє собою інтегральне якість особистості, її готовність до виконання іншомовної професійної діяльності на основі вивчення та осмислення зарубіжного досвіду в профільюючих і суміжних областях науки і техніки, а також є для здійснення культурного і професійного спілкування на основі сформованої в процесі навчання іноземної мови сукупності компетенцій.

Процес формування іншомовної професійно-комунікативної компетентності фахівця буде будуватися на модернізованому змісті, оновлення якого на немовних спеціальностях реалізується за допомогою: а) введення нових сучасних тем і понять, що відбивають специфіку сучасних профільних дисциплін вузу, наприклад, для економічного спрямування, це теми: «Management», «Marketing», «Merchandising», і поняття: management, marketing, merchandising, franchising, catering, fast-food chains та ін.; б) відбору змісту на основі наступних принципів: результативно-цільової та професійної спрямованості, міжпредметної інтеграції та координації, комунікативності, автентичності; в) зміни його організації на модульно-тематичній основі.

Ефективність формування іншомовної професійно-комунікативної компетентності фахівця залежить від того, наскільки якісно здійснена міжпредметная інтеграція і координація предмета «Іноземна мова» зі спеціальними дисциплінами з метою формування у свідомості студентів цілісної структури майбутньої професійної діяльності.

Процес навчання іноземної мови студентів немовних вузів на основі компетентнісного підходу необхідно будувати з урахуванням принципу діяльнісного характеру навчання, принципів студентів-центрованої спрямованості і безперервності навчання.

Освоєння модернізованого змісту навчання на немовних спеціальностях можливо завдяки використанню розробленої модифікованої технології, що представляє собою послідовність навчальних (систему прийомів) і навчальних (систему вправ) дій, які забезпечують формування іншомовної професійно-комунікативної компетентності фахівця через повідомлення професійних знань засобами іноземної мови, формування його професійних якостей, а також в результаті формування іншомовних навичок і умінь користуватися іноземною мовою в реальних ситуаціях професійного спілкування.

Практична значимість дослідження полягає в тому, що концептуальні положення дослідження, що розкривають сутність компетентнісного підходу, його принципові положення, умови реалізації у вищій школі, можуть бути використані в лекційних курсах, а також на семінарських і лабораторних заняттях з методики викладання іноземних мов.

Формування іншомовної професійно-комунікативної компетентності фахівця як цілі і результату навчання студентів вимагає спеціальної технології навчання, яка будується з урахуванням концептуальних положень компетентнісного підходу і реалізується поетапно.

У свою чергу, технологія навчання англійської мови студентів представляє собою послідовність процедур, операцій і прийомів, що становлять у сукупності цілісну методичну систему, реалізація якої в практиці навчання призводить до досягнення гарантованих цілей навчання, тобто до формування іншомовної професійно-комунікативної компетентності фахівця.

Структура системи прийомів і вправ по формуванню іншомовної професійно-комунікативної компетентності в цьому дослідженні визначається такими принципами: включенням всіх типів вправ, кожен з яких має свою специфіку; скоординованістю прийомів і вправ і їх ієрархічної залежністю один від одного; повторюваністю вправ, що забезпечує вирішення будь-якої комунікативної або умовно-комунікативної

задачі; урахуванням взаємовпливу видів в процесі навчання і урахуванням рідної мови; принципом наростання труднощі.

Матеріалом для розробки завдань і вправ, джерелом термінологічного словника, граматичних явищ, тим для спілкування та ін. Виступають автентичні тексти за фахом, підготовлені для сприйняття студентами за допомогою прийомів культурної адаптації автентичних текстів. Дана адаптація проявляється в особливій організації роботи з текстом, в підготовці студентів до його сприйняття, причому як в формі додаткових друкованих атрибутів, так і в формі прийомів і завдань.

Послідовність виконання завдань системи вправ визначається розробленою технологією навчання іноземних мов на немовних спеціальностях, що представляє собою послідовність навчальних дій, що забезпечують формування іншомовної професійно-комунікативної компетентності фахівця через повідомлення професійних знань засобами іноземної мови та формування його професійних якостей. Дана технологія дозволяє студентам через рецепцію (читання та аудіювання автентичних текстів за фахом) і експресію (усну та / або письмову мову) у відповідних спеціально розроблених вправах і завданнях, сформувані іншомовну комунікативну професійну компетентність певного рівня, що і є метою навчання іноземної мови у вищій професійній школі на сучасному етапі.

Ефективність професійного і мовної освіти майбутніх фахівців, випускників вищої професійної школи, багато в чому визначаються прийнятої в суспільстві на певному етапі його розвитку освітньої концепції, в якості якої сьогодні розглядається компетентнісний підхід [6, с.135].

Важливе значення для даного дослідження мав аналіз існуючих класифікацій підходів до навчання іноземних мов, в результаті чого були обгрунтовані: а) необхідність впровадження компетентнісного підходу в процес навчання іноземної мови у вищій професійній школі; б) складна інтеграційна сутність компетентнісного підходу до навчання іноземних мов у вищих навчальних закладах нефілологічного профілю, який є системним,

міждисциплінарним, з'єднує в собі особистісний, діяльнісний, компетентнісний аспекти в ефективній, відповідній сучасному стану науки, системі навчання, що має практичну і прагматичну спрямованість.

Іншомовна професійно-комунікативна компетентність фахівця представлена в дослідженні як комплекс компетенцій, що забезпечує можливість ефективної взаємодії майбутнього фахівця з навколишнім світом в конкретній галузі професійної діяльності.

Сутність компетентнісного підходу до навчання іноземної мови студентів немовних вузів розглядається в даному дослідженні як сукупність загальних положень і принципів, що визначають основні зміни в компонентах системи навчання іноземних мов: цілях, відборі змісту, організації процесу навчання, вибору технологій і оцінці результатів навчання, - сформульованих в логіці його концептуальних ідей.

Реалізація компетентнісного підходу до навчання іноземної мови на немовних спеціальностях можлива, якщо з позицій компетентнісної, діяльнісної та особистісної складових компетентнісного підходу відбудеться переорієнтація мети і результату навчання іноземних мов в формуванні іншомовної професійно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців торгово-економічного профілю [3, с.100].

Модернізація змісту навчання іноземних мов на немовних спеціальностях с позицій компетентнісного підходу можлива, якщо в основі його відбору будуть лежати принципи: результативно-цільової спрямованості; за професійним спрямуванням, межпредметної інтеграції та координації; комунікативності; автентичності, а зміна його організації буде відбуватися на основі принципу модульності.

Реалізація компетентнісного підходу в практиці навчання іноземної мови студентів немовних вузів підвищить ефективність процесу навчання за умови його побудови з урахуванням принципів: діяльнісного характеру процесу навчання; студентоцентрированості спрямованості навчання і безперервності навчання [8, с. 105].

Освоєння модернізованого змісті навчання іноземних мов на немовних спеціальностях можливо за умови використання розробленої технології, що представляє собою послідовність навчальних і навчальних дій, що забезпечують формування іншомовної професійно-комунікативної компетентності фахівця через повідомлення професійних знань засобами іноземної мови та формування його професійних якостей, що включає ефективні прийоми освоєння відібраного змісту і системи вправ.

На наш погляд, реалізація всіх виділених принципів компетентнісного підходу обумовлює якісні зміни в усіх елементах методичної системи навчання іноземних мов в умовах немовних Спеціальні, що дозволяє підвищити ефективність процесу навчання.

Діяльнісна сутність компетентнісного навчання іноземних мов в немовних ВНЗ здійснюється через діяльні завдання, які реалізуються за допомогою методичних прийомів та створюють вправи, тому нами були виділені найбільш ефективні прийоми навчання, засновані на: послідовності дій, класифікації, перебування подібностей і відмінностей, пошуку відповідників, відновленні прогалин і складанні цілого з частин, перегрупування, а також прийоми стимулювання речевої діяльності студентів, варіативності, експозиція і, прогнозування і т. д.

Виділені прийоми реалізуються в спеціально розробленій системі вправ, в процесі виконання якої студенти через рецепцію (читання та аудіювання автентичних текстів за фахом) і експресію (усну та / або письмову мову) формують і розвивають іншомовну професійно-комунікативну компетентність фахівця.

Таким чином, навчання іноземних мов дозволяє сформувати у студентів іншомовну професійно-комунікативну компетентність, необхідну і комунікативно-достатній для вирішення навчально-професійних завдань іншомовного спілкування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вольфовська Т. Комунікативна компетентність молоді як одна з передумов досягнення життєвої мети // Шлях освіти. – 2001. – № 3. – С. 13–16
2. Завалевська О.В. Інтерактивні методи формування професійного самоусвідомлення майбутніх фахівців вищих технічних навчальних закладів / О.В. Завалевська // Наука і освіта. – 2009. – №7. — С. 68-71.
3. Ковальчук Г.О. Активізація навчання в економічній освіті: навч. посіб. / Г.О. Ковальчук.– Київ: КНЕУ, 2003. – 298 с.
4. Кручинина Г.А. Реализация компетентностного подхода в профессионально-иноязычной подготовке студентов неязыковых специальностей. Инновации в образовании/ Г. А. Кручинина, Н.В. Патяева // Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского. –2008. –№ 2. —С. 17.
5. Bachman L.F. Fundamental Consideration in Language Testing. — Oxford: Oxford University Press, 1990.
6. Brown H.D. Principles of Language Learning and Teaching. 2nd ed. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall Regents, 1987.
7. Kasper G. Beyond reference // Communication strategies: Psycholinguistic and sociolinguistic perspectives. L., N.Y.: Longman, 1997.- P. 345- 360
8. Kennedy C., Bolitho R. English for Specific Purposes. Basingstoke, Hants: Macmillan, 1984.
9. Nunan D. Language Teaching Methodology//A textbook for teachers.- Cambridge: Cambridge University Press, 1992.

Сучасна освіта в реаліях та перспективах: соціально-педагогічний аспект: збірник наукових і науково-методичних праць / редкол. І.М.Шимко, І.О. Талаш. - Вип. 2. - Кривий Ріг: КДПУ, 2019. - 260с.

